

«Vídeos del barri»: acció artísticopedagògica entre l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears, el CEIP i ESO Pintor Joan Miró i la Universitat de les Illes Balears

Noemy Berbel

Maria del Pilar Rovira

RESUM

Presentem «VÍdeos del barri», una acció col·laborativa de codisseny entre tres institucions educatives que va permetre valorar el barri Nou Llevant – Soledat Sud de Palma, passejar pels seus carrers i interactuar amb la gent que l'habita. Va ser una experiència enriquidora per a tots els participants i el resultat de la col·laboració foren deu vídeos temàtics sobre deu espais representatius del barri. Aquesta acció forma part del projecte «Re-habitar el barri», finançat per FEDER, el Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats, i l'Agència Estatal d'Investigació (EDU2017-84750-R_FEDER/MCIU/AEI).

RESUMEN

Presentamos «VÍdeos del barrio», una acción colaborativa de co-diseño entre tres instituciones educativas que permitió poner en valor el barrio de Nou Llevant-Soledad Sud de Palma, pasear por sus calles e interactuar con la gente que lo habita. Fue una experiencia enriquecedora para todos los participantes y el resultado de la colaboración fueron diez vídeos temáticos sobre diez espacios representativos del barrio. Esta acción forma parte del proyecto «Re-habitar el barrio», financiado por FEDER, el Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades, y la Agencia Estatal de Investigación (EDU2017-84750-R_FEDER/MCIU/AEI).

I. INTRODUCCIÓ

L'European Design Leadership Board percep el disseny com un motor d'innovació no tecnològica centrada en l'usuari (Thomson & Koskinen, 2012, p. 19-20). D'acord amb aquesta definició, el disseny es considera simultàniament: activitat professional econòmica, eina clau de gestió empresarial, sector econòmic especialitzat i política pública. Concretament, fa referència al disseny com una activitat d'innovació no tecnològica centrada en l'usuari, que posa el focus d'atenció en les persones al llarg de tot el procés de disseny, en el que es defineixen nous productes (béns i serveis) (Thomson & Koskinen, 2012).

Precisament aquest aspecte que centra el disseny en els usuaris (*user-centred*) i en les persones (*people-centred*) posa en relleu la importància del treball en equip i del codisseny, que l'European Design Leadership Board defineix com una metodologia centrada en la comunitat que els dissenyadors utilitzen per permetre a les persones destinatàries participar en el disseny de les solucions als seus problemes (Thomson & Koskinen, 2012, p. 77), donant als usuaris finals un paper cada vegada més actiu al llarg de tot el procés de disseny, des de l'inici del desenvolupament del producte (béns, serveis) fins al final d'aquest procés (Thomson & Koskinen, 2012, p. 24).

En aquest context, els ensenyaments artístics superiors de disseny són ensenyaments professionals i, per això, habitualment, el professorat intenta enfocar les propostes de col·laboració des d'un punt de vista professional i, en la mesura d'allò que és possible, establir una relació dissenyador-client per potenciar el codisseny. El Centre fomenta activament aquest tipus de col·laboració, precisament, perquè els mètodes de codisseny apropen l'usuari al procés de creació del disseny (Thomson & Koskinen, 2012, p. 38).

Pe aquest motiu, durant el primer semestre de l'any acadèmic 2018-2019 un grup d'estudiants de l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears varen col·laborar en el projecte «Re-habitar el barri: Processos de transformació i empoderament entre Universitat-Escola-Societat a través de pràctiques artístiques» (2018-2021) (EDU2017-84750-R_FEDER/MCIU/AEI). Aquest projecte de recerca té un triple objectiu:

1. Dissenyar un programa artístic transdisciplinari d'intervenció socioeducativa basat en la interconnexió universitat, escola i societat.
2. Implementar el programa en el barri Nou Llevant – Soledat Sud de Palma.
3. Avaluar la implementació del programa i el seu impacte en l'àmbit educatiu, artístic, social i cultural.

«Mi barrio, mi escuela», el programa artístic transdisciplinari d'intervenció socioeducativa resultant, està format per un total de 29 accions artístiques i pedagògiques, dues de les quals es basaren en l'elaboració d'audiovisuals com a eina d'aproximació al context del barri: «Vídeos del barri» i «Miradas» (Berbel-Gómez et al., 2021).

En l'acció titulada «Vídeos del barri» treballaren conjuntament l'alumnat de l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears, l'alumnat del Grau d'Educació Primària de la Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears i estudiants de primària del CEIP i ESO Pintor Joan Miró.

Els estudiants de l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears varen dur a terme aquesta col·laboració en el marc dels estudis de Disseny Gràfic. Per aquest motiu, es va plantejar l'activitat de tal manera que posés un èmfasi especial en el perfil professional dels dissenyadors gràfics.

Els resultats d'aprenentatge definits a priori pels responsables de l'acció varen ser:

- Participar en un projecte transdisciplinari.
- Desenvolupar una experiència que potencii l'adquisició de competències transversals.
- Mostrar el disseny com a factor clau d'èxit per a les organitzacions.

2. L'ENCÀRREC: «VÍDEOS DEL BARRI»

L'activitat desenvolupada «Vídeos del barri» consistia a elaborar una sèrie de deu vídeos temàtics sobre el barri Nou Llevant – Soledad Sud de Palma. Parlem de la creació de continguts, gravació del material audiovisual i muntatge del vídeo, sota la consigna de donar el protagonisme als espais seleccionats i, en la mesura d'allò que fos possible, també als amfitrions, l'alumnat del CEIP i ESO Pintor Joan Miró.

Volem destacar que l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears promou col·laboracions amb entitats externes per desenvolupar activitats creatives des d'un punt de vista professional.

Aquests tipus de col·laboracions són importants perquè ajuden a introduir l'alumnat de disseny gràfic en el món professional (*learn by doing*, 'aprendre fent').

Concretament, per aquest projecte, s'establiren els rols següents:

- L'alumnat de tercer curs del Títol Superior de Disseny (Gràfic) de l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears són els professionals.
- L'alumnat de tercer curs del Grau d'Educació Primària de la Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears són els clients.
- L'alumnat de quart curs de primària del CEIP i ESO Pintor Joan Miró són els usuaris i destinataris finals de l'acció de comunicació.

És més, aquesta col·laboració va permetre posar èmfasi en el perfil professional dels dissenyadors que l'article 3.2 del Reial decret 633/2010, de 14 de maig, pel qual es regula el contingut bàsic dels ensenyaments artístics superiors de Grau de Disseny establertes a la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig d'Educació (BOE núm. 137, 05-06-2010) concreta com el d'un professional qualificat capaç de concebre, fonamentar i documentar un procés creatiu a través del domini dels principis teòrics i pràctics del disseny i de la metodologia projectual, capaç d'integrar els diversos llenguatges, les tècniques i les tecnologies en la correcta materialització de missatges, ambients i productes, i significats.

Més concretament, l'Annex I de l'esmentada disposició normativa posa un èmfasi especial en el perfil professional d'un dissenyador gràfic, que defineix com un creador, l'activitat del qual té per objecte la utilització del llenguatge gràfic per generar missatges i comunicar continguts de naturalesa diversa amb diferents mitjans i per als diferents canals de comunicació. Per a l'acció que ens ocupa, varen seleccionar disseny audiovisual i docència com els àmbits d'activitat del perfil professional a treballar.

Imatge 1. Sessió de coordinació al Campus entre l'alumnat de l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears i els de la Universitat de les Illes Balears.

I tot això perquè, arrelada en els principis del disseny, l'educació del disseny fomenta la creativitat i desenvolupa un sentit del llenguatge de l'estètica i genera habilitats de visualització, juntament amb habilitats d'artesanía i creació, promou habilitats en la recerca de problemes estratègics i en la resolució creativa d'aquests problemes. L'experiència en l'ús de mètodes de disseny (tant *pensar com fer*) aporta una comprensió dels enfocaments centrats en l'usuari en la presa de decisions i en la comprensió de la cultura i el valor emocional del disseny com un component de producte, serveis i entorns. D'aquesta manera, l'alumnat pren consciència de les decisions de disseny, que existeixen

en tots els aspectes de la seva vida, i pren decisions en el marc del disseny (Thomson & Koskinen, 2012, p. 60).

3. L'EXECUCIÓ DE L'ENCÀRREC

Per desenvolupar l'exercici, es varen crear deu equips de treball: un per a cada espai seleccionat, entre l'alumnat dels tres centres educatius implicats: Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears (2-3 persones per grup), Universitat de les Illes Balears (5-7 persones per grup) i CEIP i ESO Pintor Joan Miró (1-3 persones per grup).

Imatge 2.

Trobada conjunta entre els participants a l'acció «Vídeos del barri».

Un cop definits els espais i acotats els grups de treball, se celebraren diferents trobades entre tots els participants:

- 21 de setembre de 2018. Trobada en el Campus de la Universitat de les Illes Balears entre l'alumnat de tercer curs del Títol Superior de Disseny (Gràfic) i de tercer curs del Grau d'Educació Primària, per crear els grups de treball (Fig. 1).
- 19 d'octubre de 2018. Trobada al CEIP i ESO Pintor Joan Miró entre estudiants dels tres col·lectius implicats en l'acció, per documentar gràficament els espais seleccionats (Fig. 2).
- 23 de gener de 2019. Trobada al CEIP i ESO Pintor Joan Miró entre l'alumnat de quart curs de primària i tercer curs del Títol Superior de Disseny (Gràfic), per mostrar el resultat de l'experiència amb la projecció dels deu vídeos.

4. ELS RESULTATS DE L'ENCÀRREC

Com ja hem avançat, el 23 de gener de 2019 es varen projectar en primícia al CEIP i ESO Pintor Joan Miró els deu vídeos elaborats en el marc de l'acció «Vídeos del barri». Tal com succeeix en el

món professional, es va realitzar un pretest amb els destinataris de l'acció, l'alumnat de quart curs de primària del CEIP i ESO Pintor Joan Miró, en aquest cas, abans de llançar un producte al mercat.

Una vegada mostrats i esmenats els vídeos, es varen posar a disposició del públic, a través del canal de YouTube de l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears (Fig. 3).

1. Parc Krekovic
2. Habitatges de protecció oficial
3. CEIP i ESO Pintor Joan Miró
4. Comerços
5. Horts del caseriu de la Soledat
6. Palau de Congressos de Palma
7. Església parroquial de Nostra Senyora de la Soledat
8. Complex industrial de Can Ribas
9. Calçats Gorila, S.A.
10. Museu Krekovic

Alguns dels espais mostrats, com ara, els horts, ja no existeixen, motiu pel qual aquesta acció ha de servir de testimoniatge d'un passat que no hauríem d'oblidar.

Imatge 3.
Codi QR dels deu vídeos de l'acció «Vídeos del barri».

Per valorar el grau de satisfacció global de l'activitat dels participants del CEIP i ESO Pintor i Joan Miró, hem utilitzat un qüestionari, emplenat el mateix dia de la projecció dels vídeos. Els resultats aconseguits mostren una qualificació de 9,2 per part dels estudiants i un 10 de les mestres. Així mateix, a Berbel-Gómez i Díaz-Gómez (2020) es recull l'avaluació del projecte per part d'alumnat de la Universitat de les Illes Balears.

Pel que fa a l'alumnat de l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears, es va utilitzar una rúbrica per fer una autoavaluació de l'activitat, i en volem destacar alguns resultats interessants. Tal com estava previst, el disseny audiovisual ha estat l'àmbit principal del perfil professional que s'ha treballat en aquest exercici, identificat per dos de cada tres estudiants de disseny gràfic (64,3 %). També han identificat altres àmbits del perfil professional que tenen diferent espai a l'aula com, per exemple, la docència, amb un 7,1 %. És més, malgrat que no estava previst inicialment per les investigadores, un de cada dos estudiants ha treballat la recerca (50 %) per completar la informació proporcionada per la organització i pels participants del CEIP i ESO Pintor i Joan Miró.

Paral·lelament a l'autoavaluació de l'experiència, l'alumnat de l'Escola d'Art i Superior de Disseny varen escriure un microrelat de la seva participació en l'acció «Vídeos del barri», en què han destacat els següents aspectes de la proposta:

- Sortir fora del centre educatiu per interactuar amb el medi.
«Lo principal a destacar ha sido el conocer lugares antes no visitados por mí, también destacar el hecho de haber aprendido algunas cosas nuevas.»

«La mejor experiencia fue conocer un barrio del cual no sabía mucho, ver la gente que lo habita.»
- Treballar en equip, per desenvolupar un projecte transdisciplinari col·laboratiu, en la mesura que això fos possible.
«Hace unos meses comencé tercero de diseño gráfico y nos propusieron dos proyectos en grupo con dos escuelas diferentes. Uno de ellos eran los alumnos de magisterio de la UIB. Estábamos expectantes y curiosos por saber cómo iba a ser. Nos tocó un grupo muy simpático con el que descubrimos cosas en común. A pesar de sentirnos desconcertados en algunos puntos conseguimos superar las dudas y llegamos a crear nuestro proyecto. Actualmente todos seguimos en contacto.»

«Para empezar, nos conocimos con los alumnos de la UIB para formar los grupos de trabajo. Seguidamente, quedamos todos los grupos para conocer a los niños de la escuela con los que trabajaríamos. Para acabar tuvimos que ponernos de acuerdo el grupo de trabajo de la EASDIB, con el fin de componer el vídeo que nos pedían.»

«Una vez adaptados al equipo y a la forma de trabajar de cada uno, nos complementamos para desarrollar el encargo, al ver que todos ponían de su parte el trabajo fue genial. Una buena experiencia en general.»

«Esta experiencia me ha servido para un futuro organizar proyectos con otras personas y colaborar con éstos.»
- Fer un producte audiovisual.
«Ha sido una experiencia grata conocer a los niños, su vecindario y poder retratarlos en vídeo.»
- Treballar amb menors d'edat, un col·lectiu al qual l'alumnat de disseny gràfic només tenen l'oportunitat de conèixer indirectament a través d'estudis de mercat, quan desenvolupen un projecte d'aula.
«Fue bastante divertido trabajar con los niños, te das cuenta que cada uno es distinto y además tienen pensamientos más adultos de lo que parecen. Cuando fuimos a la Fábrica Ribas nos contaban sus experiencias y su día a día. Creo que tendríamos que prestar más atención porque los niños tienen algo importante que decirnos y van con la verdad por delante.»

Per altra banda, també es poden inferir alguns aspectes de millora per a futures col·laboracions:

- Més interacció entre el treball que fa l'alumnat de la Universitat de les Illes Balears i el de l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears.
- Més temps per fer l'exercici.

Finalment, hem de destacar que el 96,4 % dels estudiants valoraren de forma positiva la seva participació en aquesta experiència de codisseny.

5. CONCLUSIONS

L'escola hauria de ser un espai per a l'experimentació, per la qual cosa vàrem enfocar la participació en el projecte «Re-habitar el barri» com una manera d'interactuar amb altres realitats i crear comunitat a través d'un projecte de codisseny entre l'Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears, el CEIP i ESO Pintor Joan Miró i la Universitat de les Illes Balears.

L'acció «VÍdeos del barri» va permetre valorar la idiosincràsia del barri Nou Llevant – Soledat Sud de Palma, desconegut per la majoria dels palmesans, passejar pels seus carrers i interactuar amb la gent que l'habita, de la mà dels nostres amfitrions: l'alumnat del CEIP i ESO Pintor Joan Miró. Aquesta acció artística i pedagògica, que forma part del projecte «Re-habitar el barri», ha estat una mostra de com diferents activitats educatives, lúdiques i creatives, tan necessàries avui en dia per a tota la societat, es converteixen en una eina de creació de vincles entre la comunitat, de configuració d'una imatge col·lectiva i de transformació d'un barri.

De l'acció, cal destacar especialment la importància de promoure propostes que vinculin les activitats professionals amb el context real, tant per als futurs dissenyadors gràfics com per als futurs docents, i, a la vegada, també volem insistir en la tan necessària col·laboració de les institucions d'educació superior amb la comunitat on es troba ubicada, per crear un vincle real i una interconnexió entre universitat, escola i societat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Berbel-Gómez, N.; Ballester-Brage, Ll.; Díaz-Gómez, M. (2021). «Audiovisuals and their influence in the socio-educational sphere: Glances in the Nou Llevant-Soledat Sud neighbourhood». A *Researching Music, Education, Technology a Sempre International Conference (MET2020) / The Twelfth International Research in Music Education Conference (RIME2021)*. Londres (Regne Unit): Royal College of Music. Consultat el dia 28 de juny de 2021 a <<https://www.rcm.ac.uk/research/rime2021/>>.

Berbel-Gómez, N.; Díaz-Gómez, M. (2021). «“Mi Barrio-Mi Escuela”. Programa Artístico Socioeducativo: Voces Críticas para valorar su Eficacia y Eficiencia». A *Multidisciplinary Journal of Educational Research*, 11 (1), 77-101.

Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears (25 de gener de 2019). *Re-Habitar el Barrio: La Soledad*. Palma: Escola d'Art i Superior de Disseny de les Illes Balears & CEIP i ESO Pintor Joan Miró & Universitat de les Illes Balears. Consultat el dia 28 de juny de 2021 a <https://www.youtube.com/playlist?list=PLw2_V9LpBv4fMNoFX6dcAUJScou8SXhGp>.

Reial decret 633/2010, de 14 de maig, pel qual es regula el contingut bàsic dels ensenyaments artístics superiors de Grau de Disseny establertes a la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig d'Educació (BOE núm. 137, 05-06-2010).

Thomson, M. & Koskinen, T. (Ed.) (2012). *Design for Growth & Prosperity. Report and Recommendations of the European Design Leadership Board*. DG de Empresa e Indústria de la Comisión Europea. Consultat el dia 28 de juny de 2021 a <http://europeandesigninnovation.eu/wp-content/uploads/2012/09/Design_for_Growth_and_Prosperty_.pdf>.